

21. Гордійчук О. В. Бібліотеки, книжкові склади та магазини Київського товариства грамотності: 1882–1908 / О. В. Гордійчук // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – К., 2009. – Вип. 1. – С. 65–69.
22. Гордійчук О. В. Становлення та діяльність Київського товариства грамотності (1882–1908 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 / О. В. Гордійчук; Держ. вищ. навч. заклад “Переяслав-Хмельницьк. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди”. – Переяслав-Хмельницький, 2010. – 20 с.
23. Калиниченко А. Київське товариство грамотності / А. Калиниченко, Н. Калиниченко // Рідна школа. – 1997. – № 12. – С. 74–75.
24. Палієнко М. Повернення із забуття: портрет вченого, журналіста, видавця Володимира Науменка / М. Палієнко ; за ред. Н. Сидоренко. – К. : Дослід. центр іст. укр. преси, 1998. – 41 с.

Стаття посвячена проблемі содействія Киевского общества грамотности налаживанию крестьянского чтения в Правобережной Украине. Проанализированы факторы, влиявшие на эффективность мероприятий КТГ по распространению книг среди крестьянства. Уточнена градация типов и количество бесплатных библиотек-читален, укомплектованных и открытых обществом. На основе анализа местных отчетов установлены пределы колебаний количества абонентов библиотек разных типов, условий получения и чтения книг крестьянами, их читательских приоритетов. Указано на существование противоречия между просветительскими заданиями организации по распространению “полезных книг” и необходимостью приспособляться к потребительским запросам крестьянства.

Ключевые слова: Киевское общество грамотности, крестьянское чтение, полезные книги.

The article is devoted to the aspects of peasants' reading establishing on Right-Bank Ukraine by Kyiv Literacy Society. The author analyses the factors that had an impact on efficiency of the actions carried out by Kiev Literacy Society as on distribution of the books among the peasantry. Types and number of free-of-charge libraries equipped and opened by the society are revealed herein. Based on the analysis of the local reports there have been fixed the fluctuation limits in number of subscribers of different types libraries, conditions of receipt and reading of the books by the peasants and their reading preferences. The article shows the existence of contradictions between literacy tasks of the organization as on distribution of “the useful books” and necessity for adaptation to the consumer demands of the peasantry.

Keywords: Kyiv Literacy Society, peasants' reading, useful books.

УДК 94(477.83/.86) : 323.1 “1890/1895”

ББК 63.3 (4 Укр) 52

Андрій Королько

РАДИКАЛЬНІ НАРОДНІ ВІЧА НА ПОКУТТІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 1890-х рр.

У статті простежено перебіг радикальних народних віч на Покутті першої половини 1890-х рр., що спричинили посилення позицій РУРП у краї. Звернено увагу на передумови становлення українського радикального руху на Покутті; проаналізовано національно-політичні й соціально-економічні вимоги радикалів, які виносилися на народних вічах, політичних зборах і нарадах; показано активність відомих радикальних діячів І.Франка, С.Даниловича, К.Трильовського та інших, які виступали з відповідними програмами на народних зібраннях; простежено діяльність першого радикального політичного товариства на Покутті “Народна Воля”, яке засноване в рамках загальнонародного вічового руху в краї.

Ключові слова: радикали, Русько-Українська радикальна партія, віче, Покуття, “Народна Воля”.

Третю течію суспільно-політичного руху Галичини кінця XIX – початку XX ст. поряд з народовським і русофільським рухом представляли радикали. Вони, опираючись на ідеї Михайла Драгоманова, намагалися позбутися консервативних поглядів старшого покоління, вивчали здобутки європейської культури й науки, хотіли присвятити себе праці для простого народу. Радикали одні з перших приступили до створення масової політичної організації для захисту народних інтересів. Саме їм належить створення 1890 р. у Галичині першої в історії України політичної партії сучасного типу – Русько-Української радикальної партії (РУРП).

Але разом з тим радикальна група не була внутрішньо єдиною. На кінець 1880-х рр. в її межах співіснували “старші радикали” (І.Франко, М.Павлик, О.Терлецький, Г.Павлик), близькі до них “молодші соціалісти” (С.Данилович, Т.Окуневський, К.Трильовський, І.Гарасимович) – обидві групи залишилися під впливом М.Драгоманова й обстоювали пристосування марксістського соціалізму до аграрної Галичини й “молоді” радикали (Ю.Бачинський, В.Будзиновський, С.Вітик, В.Охримович), які сприйняли ортодоксальний марксизм і згодом використали його для обґрунтування ідеї державної самостійності України [69, 136; 75, с.73–74].

Радикальний рух у Галичині знайшов відображення в низці публікацій українських і зарубіжних авторів: Я.Грицака [73; 74; 75], О.Аркуші [69; 70], І.Чорновола [101; 102; 103; 104], О.Сухого [91; 92], М.Кугутяка [82; 83], Дж.-П.Химки [100], П.Шкраб’юка [105; 106], С.Макарчука [84], а [80], І.Гурака [79] та ін. Поглиблено займалися вивченням окресленої нами проблеми Іван Білинкевич [72], Іван Монолатій [85], Микола Гуйванюк [76; 77; 78], Василь Харитон [99], Осип Кравченко [81], торкаючись питання перебігу народних віч на Покутті, участі в них відомих радикальних діячів. Більшість праць з досліджуваної нами проблеми має історико-краєзнавчий характер, однак достатньо цікаво проливає світло на такий вид практичної роботи радикалів у краї.

Велику кількість інформації із зазначеної проблеми почерпнули з радикальних періодичних часописів “Народ” (1890–1895) і “Хлібороб” (1891–1895), які виходили в м. Коломия. Часопис “Народ” після створення РУРП став офіційним органом партії. У вступній статті редакція, що була в руках І.Франка й М.Павлика, заявляючи про бажання “причинитися до вироблення між Русинами міцних основ солідарности...”, підкреслила, що “за підвалину всяких заходів... маємо того, хто нас усіх своєю кєрвавицею згадував – народ, простих робітних людей” [8, с.1]. Як орган РУРП двотижневик ставив своїм завданням “ширити серед народа й інтелігенції всесвітні поступові думки... розбирати й критикувати наш сучасний суспільний устрій... жите й розвій нашої суспільности”. Він значною мірою спричинився до закладання основ національного й соціального визвольного світогляду народу, указуючи реальний напрям українського масового руху [89, с.57]. Часопис “Хлібороб” теж зумовив до закладання основ національного і соціально-визвольного світогляду селян, міщан та ремісників, ставив за мету “сміло і явно боронити наших бідних хліборобів по селах і містах, подавати їм усю правду з огляду на справедливність і добро простого народу... ширити дух боротьби за кращий добробут і просвіщати народ до тої боротьби...” [46, с.1]. На сторінках часопису й у додатках до нього аналізувалася організаційна робота радикального політичного товариства “Народна Воля” і новостворених осередків товариства “Народна спілка”, яке “має старатися о піднесення добробуту і просвіти народа руского на Покуттю” [89, с.62]. Частково почерпнули інформацію з львівського друкованого органу РУРП “Громадський голос” (1895–1939, з перервами).

Ще один корпус первинних джерел становить мемуарна література. Серед праць такого характеру слід виокремити свідчення очевидців тогочасних подій: Василя Равлюка [87–88]; Іванни та Євгенії Данилович, доньок одного з лідерів радикального руху Северина Даниловича [1]. У цих спогадах розглядається громадсько-політична діяльність діячів, причетних до становлення радикального руху на Покутті – В.Стефаніка, Л.Мартовича, С.Даниловича, їхні взаємини з лідерами РУРП І.Франком, М.Павликом. До цих джерел треба підходити обережно, адже трапляються неточності, які слід через аналіз наявних архівних джерел із цієї проблеми порівнювати, корегувати.

При висвітленні досліджуваної проблеми залучили газетні й журнальні замітки про лідерів радикального руху на Покутті І.Сандуляка, Г.Запаринюка, С.Даниловича, М.Павлика, зібрані галицьким бібліографом І.Левицьким наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. [2; 3; 4; 5].

Мета статті – простежити перебіг радикальних народних віч на Покутті першої половини 1890-х рр., що спричинили посилення позицій РУРП у краї. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань: показати передумови становлення українського радикального руху на Покутті; проаналізувати національно-політичні й соціально-економічні вимоги радикалів, які виносилися на народних вічах, політичних зборах і нарадах; звернути увагу на активність відомих радикальних діячів І.Франка, С.Даниловича, К.Трильовського та інших, які виступали з відповідними програмами на народних зібраннях; простежити діяльність першого радикального політичного товариства на Покутті “Народна Воля”, яке засноване в рамках загальнонародного вічового руху в краї.

Радикальний рух отримав своє поширення на Покутті. Пояснюється це тим, що тут часто бували або проживали ідеологи радикального руху Іван Франко, Михайло Павлик і його сестри, Кирило Трильовський, Северин Данилович, Остап Терлецький, Наталя Кобринська, Теофіл Окуневський. Слід також визнати, що Покуття було аграрним краєм, тому представники радикального руху особливу увагу приділяли селянській масі, убачаючи в ній основу демократичного руху.

Провідну роль у пропаганді радикальних ідей відіграв І.Франко, який з М.Павликом й О.Терлецьким видавав часописи “Громадський друг”, “Дзвін”, “Молот”. Іван Франко мріяв про заснування прогресивної політичної партії. Про це він писав Михайлові Драгоманову в жовтні 1881 р.: “[...] поперед усього утворення сильної організації сільського і міського робочого люду, зведення до купи, впорядкування і прояснення всіх опозиційних та революційних елементів, що бродять скрізь у головах народних” [98, с.147]. Але в той час економічні та суспільно-політичні обставини в Галичині не сприяли реалізації такого задуму. Більшість населення тоді становили селяни. Робітничий клас був ще тоді нечисленний і слабо організований. І.Франко писав про це в статті “Організація демократичної партії”: “Характер галицької демократичної організації повинен бути відмінний від організації віденської... Він повинен бути переважно людський, аграрний, далекий від легковаження міщанства та міських робітників у суспільнім житті народу [...] Головна сила нашої суспільності – селянство; головні питання, що займають увагу керманічів нашої держави, політиків та публіцистів се питання рільні...” [72, с.141].

Епіцентром творення радикальних ідей стали стіни Коломийської гімназії. У таємному гуртку місцеві гімназисти пропагували радикальні погляди, комплектувалася література соціалістичними творами І.Франка, М.Драгоманова, українських і польських авторів, вивчення яких не було передбачено навчальною програмою. Гімназисти відзначали шевченківські свята, поглиблювали свої знання з історії рідного краю. Активними учасниками гуртка були представники “Покутської трійці” Василь Стефанік і Лесь Мартович, а також Лев Бачинський, які пішли на беззастережну службу новим ідеям, проголошеним І.Франком [88, с.109–110]. Василь Стефанік писав у листі до Ольги Гаморак (1899 р.), що радикальна течія “брала в кліщі молоду душу й батогом гнала її в бій”, а гімназія, “крім формального навчання й ворожого наставлення до нас, учнів-українців, нічого нам не давала. (Тому) виникла потреба заснувати таємне товариство, яке доповнювало б школу і дало б змогу молодим хлопцям знайти своє місце серед тодішніх невідрадних обставин” [81, с.432].

Вир політичного життя щораз більше переконував І.Франка, М.Павлика та інших радикалів у необхідності створення політичного об’єднання, яке б захищало інтереси селян, ремісників, робітників, інтелігенції. А тому на кошти, зібрані наддніпрянськими українцями на початку 1890 р., І.Франко та М.Павлик приступили до видання журналу “Народ”, яким підготували ґрунт для створення політичної партії. Русько-Українська радикальна партія (РУРП) створена 4–5 жовтня 1890 р. у Львові й була першою політичною організацією галицьких українців, що відповідала європейським

партійним зразкам [91, с.243]. У популярній брошурі “Радикали і радикалізм”, виданій у серії “Хлопська бібліотека”, зазначалося, що термін “радикал” походить від латинського слова *radix*, тобто корінь. Отже, радикал – це людина, котра повинна доходити до кореня або ж основи якоїсь речі, а не обмежуватись її поверховим вивченням. Прихильники цієї течії стверджували, що необхідно бути “радикалом” у всіх питаннях [53, с.6; 91, с.243].

Радикали використовували різноманітні засоби агітації, вели освітню й організаційну роботу. Найрезультативнішим елементом агітаційно-пропагандистської діяльності вважалися народні віча, на яких висувалися злободенні питання суспільно-політичного й соціально-економічного життя краю. Передусім, радикали зверталися до українського селянства, яке мало б стати опорою у втіленні в життя радикальних ідей. Лідери РУРП поклали великі надії на віча. Іван Франко, виступаючи на народному зібранні у Львові 12 листопада 1893 р., зауважив: “Радикальна партія є партією селян, і висуває клич – “не селянин для інтелігенції, а інтелігенція для селян”, та під кличем працює. Наука не повинна бути дійною коровою для того, хто її осягнув, а здобувши її, кожний обов’язаний ділитися тою наукою з народом, передавати своє знання народові. Віча, які тепер масово проводяться, є свого рода селянською гімназією. Там (на вічах) шліфується думка, на вічах складає народ свою програму, вирішує важливіші питання. Вічеві рішення є справді виразом волі і потреб всього народу. При допомозі віч розвивається народна свідомість і це єдиний спосіб його організування” [72, с.142]. Невідомий дописувач газети “Народ”, характеризуючи стан радикального руху на Косівщині початку 1890-х рр., так оцінив важливість проведення віч серед українських селян краю: “Віча то сама найверхніша інстанція і найсвятіша річ для наших селян з усього, що є в нашій радикальній руху” [35, с.242].

На вічах розглядали не тільки питання покращення соціального добробуту селян, а й звучали виступи щодо організації читалень, пропагували тверезість, закликали до створення позичкових кас і селянського промислу, порушували питання викладання української мови у Львівському університеті й українських гімназіях, проблеми українського жіноцтва.

За нашими спостереженнями, найбільше радикальних віч на території Східної Галичини першої половини 1890-х рр. відбулося, на Покутті. Протягом 1890–1895 рр. у краї пройшли три радикальні загальнонаціональні (2 лютого 1891 р.; 30 травня 1893 р.; 4 січня 1894 р.) і три окружні (початок листопада 1891 р.; 27 лютого 1892 р.; 18 червня 1893 р.) віча; одне організаційне (установче) віче радикального політичного товариства “Народна Воля” (30 липня 1893 р.); низка нарад (31 січня 1890 р. спільно з коломийською філією “Просвіти”; 5 лютого, 8 і 29 вересня 1891 р.; 15 серпня 1892 р.; 20 серпня й 29 жовтня 1893 р.; 13 травня, 19 червня й 4 листопада 1894 р.; 9 червня 1895 р.). Радикальні діячі Покуття причетні до організації народних віч і нарад у Станиславові (9 квітня й 7 червня 1892 р.) і Львові (16 грудня 1894 р., 2 лютого 1895 р.).

Найчастіше скликалися віча в Коломиї, де окремою сторінкою виступають народні зібрання на підтримку РУРП. Варто також зауважити, що до створення першої української політичної партії був причетний так званий “Коломийський гурток” на чолі із С.Даниловичем [79, с.95]. Перші спільні селянські зібрання радикальні діячі “Коломийського гуртка” здійснювали за сприяння місцевої філії “Просвіти”. 31 січня 1890 р. культурно-освітнє товариство зорганізувало “простолюдські виклади для селян” під орудою С.Даниловича. Прибуло сто селян із сіл Коломийського, Снятинського і Косівського повітів, переважно представники народних читалень. Після вступного слова заступника голови філії “Просвіта” о. Миколи Лепкого з тригодинною промовою виступив С.Данилович, який ознайомив селян з їхніми правами на спадкове володіння землею, родинним майном [63].

Іван Монолатій стверджує, що перше народно-радикальне віче відбулося в Коломиї 2 лютого 1891 р. у залі готелю “Галіція” (на другому поверсі теперішнього ТзОВ “Гастроном “Коломиянка”) [85, с.128]. На ньому був присутній І.Франко, який згодом написав цікаві спогади про цю подію [65]. Каменяр визнав, що “[...] се перше віче, скликане радикалами, немов би перша прилюдна проба впливу та діяльності наших товаришів” [65, с.57]. За його спостереженнями, місцева влада стосовно організації цього напівполітичного заходу українськими радикалами ставилася недовіркою, хоча вела себе набагато спокійніше й тактовніше, ніж щодо організації місцевою філією “Просвіти” зборів у січні 1890 р. [65, с.58].

У тогочасній пресі вказувалося про велелюдність першого радикального віча, на яке зійшлося 800 селян Покуття; стверджувалося про рішучість місцевої громади організувати такі народні зібрання: “Наш нарід тому так численно зібрався на коломиїське віче, щоби показати, що він вже уміє постояти за свої права, за свої інтереси; що він вже чим раз більше стає самосвідомою силою, котра не дивиться на ніякі обіцянки та команди з гори, але в собі самій шукає средств до переведеня в жите своїх змагань” [33, с.69].

Однак не всі присутні на вічі підтримували гасла радикалів щодо соціальної рівності населення. Дописувачі до української радикальної газети “Народ” Іван Франко й Кирило Трильовський у суголосся підтвердили, що греко-католицькі священники Гошоватюк (на думку авторів газетних заміток, цей священник у практичній роботі прирівняв голову “Народної Ради”, лідера народовської течії українського національного руху Ю.Романчука з Ісусом Христом), Павлюк, Левицький та їхні однодумці перебивали присутніх радикальних діячів Курилюка, Г.Запаринюка й С.Даниловича, указуючи на неприйнятності поширення соціальних реформ на покутському ґрунті. Лідери радикального руху були розчаровані тим, що інші греко-католицькі священники на народному зібранні не підтримали ідей рівності населення краю, посилення селянського фактора у розгортанні українського національного руху Східної Галичини [33, с.69–70; 65]. І.Франко ділився своїми прикритими враженнями про нетактовні виступи деяких інтелігентів-священиків: “Вони своїми виступами засвідчили про свій дуже низький рівень знання та виховання [...] Виступи селян також нічого конкретного не вносили, говорили загальні фрази про єдність та згоду. Тільки кількох промовців-селян, що підійшли до порушеної теми (справи виборів. – А.К.) сміливо, викриваючи різні надужиття при виборах, та пропонуючи конкретні заходи для боротьби з ними” [65, с.57–58].

Наприкінці роботи коломиїського віча прийнято рішення створити виборчий комітет у складі 160 членів, який через агітаційну роботу мав підтримувати “селянського кандидата” С.Даниловича на виборах депутатів до Державної Ради в м. Відень. Через три дні, 5 лютого 1891 р., відбулося перше засідання виборчого комітету в складі 130 осіб [33, с.70].

Серйозна організаційна робота місцевими радикалами здійснювалася напередодні проведення першого окружного селянського віча, яке відбулося 5 листопада 1891 р. у Коломиї. Були скликані дві наради 8 і 29 вересня 1891 р., на яких розглядалися питання, що виносилися на обговорення загальнокрайового заходу. Віче мало відбутись у жовтні, однак на прохання депутата Галицького крайового сейму, прихильника українського радикального руху Теофіла Окуневського, який перебував у відрядженні, загальнокрайові збори перенесли на початок листопада 1891 р. – громадсько-політичний діяч “хотівби почути гадку і волю народа” [38]. Організували окружне народне віче С.Данилович, І.Гарасимович і К.Трильовський, головували Т.Окуневський і І.Кузик. На ньому висувалися не тільки соціально-економічні вимоги, а й політичні. Северин Данилович наголошував, що, улаштовуючи такого характеру народні збори селян, “радикали стоять на тім, що для поправи долі руского народа треба ґрунтовної зміни цілого теперішнього устрою політичного в краю, щоби все жите політичне по-

ставити на основі повного демократизму, а першою підставою до досягнення тої цілі є заведення загального безпосереднього голосування при всіх виборах. Се має бути точка виходу до всіх інших реформ, се єдиний спосіб здобути рускому народови відповідне становище в державі” [14, с.307]. Прийнято низку вимог-резолуцій: упровадити загальне безпосереднє таємне голосування з одночасною ліквідацією куріальної системи під час виборів до Державної Ради, крайових сеймів, повітових і громадських рад; засудити політику “нової ери” у справі українсько-польського порозуміння; надати більше прав повітовим і місцевим громадським радам, склад яких обирають на три роки жителі села без упровадження куріальної системи голосування; усунути тотальний контроль над органами місцевого самоврядування з боку окружних урядовців; посилити дисциплінованість керівництва виборчих комітетів щодо окреслення кандидатів у депутати місцевих рад, які мали б сумлінно виконувати свої обов’язки; контроль стосовно ремонту доріг доручити громаді краю, зменшити для селян кількість днів на ремонт шарварків (доріг) тощо [43, с.42–43; 52; 62].

Невідомий дописувач газети “Хлібороб” високо оцінив проведення окружного віча в Коломиї: “Було се перше селянське віче, якого еще доси не було в Галичині [...] Народ покутський показав на тім вічу свою повну зрілість і спосібність говорити рішучо і з повагою про свої права, кривди і жаданя” [43, с.41]. Зауважимо, що на цьому зібранні, на відміну від попереднього, греко-католицьке духовенство не виступало проти соціально-економічних ініціатив радикалів. Імовірно, низка священників узагалі не була запрошена на радикальне віче, а склад його учасників становив удвічі менше – 400 чоловік. Для порівняння, через місяць, 6 грудня 1891 р., у невеликому селі Карлів Снятинського повіту (тепер – с. Прутівка Снятинського району) було скликане радикальне селянське віче, у якому теж узяло участь 400 жителів [23; 32].

Ідеї діячів радикального руху звучали в Снятині, де 27 лютого 1892 р. відбулося народне віче [49]. У роботі віча, організованого радикальним проводом повітового міста й с. Карлів, взяло участь 2 тисячі селян і міщан краю [39, с.33] (за іншими даними, 1,5 тисячі жителів [51, с.65]). За вічем слідували староста й комісар Снятинського староства та 12 жандармів. На радикальному зібранні, що мало розширену програму (16 питань) і тривало 5 годин, головою президії обрано Северина Даниловича, а його заступником селянина із с. Карлів Івана Кузика; по декілька разів виступали Михайло Павлик, Іван Сандуляк та інші промовці. Вони висували питання, які стосувалися всього покутського селянства. Промовляли насамперед селяни, котрі у своїх виступах наводили конкретні факти зловживань з боку адміністрації та порушували актуальні наболілі питання. Крім загального виборчого права, вимагали припинити конфіскацію прогресивних видань, поліпшити існуючу систему навчання, знизити ціни на сіль, зменшити податковий тиск на селян, відмінити шарварки, запровадити українську мову в діловодстві сільських органів влади тощо. Щодо вдосконалення пресового закону в справі видання книг і часописів прийнято резолюцію: заборонити конфіскацію друкованої продукції; покарати через рішення суду присяжних тих урядовців, які перешкоджають виходу у світ необхідної для громадськості періодичної й неперіодичної літератури; скасувати низку податків у ході продажу відповідної вітчизняної й зарубіжної літератури [51, с.66; 39, с.34].

У сфері ведення місцевої торгівлі була вирішено: визначити зрозумілі для українських селян митні тарифи під час продажу товарів на ярмарках і базарах, виписати їх на спеціальних табличках не тільки польською, а й українською мовою; жителів єврейської національності зобов’язати припинити ошуканські торговельні махінації стосовно до українців [51, с.70; 39, с.34–35]. Кирило Трильовський закликав, щоб українські селяни Покуття закладали власні крамниці й магазини (“склепи”), їхня діяльність мала б регулюватись економічним і просвітнім товариством “Народна спілка”.

Осередок цього товариства повинен знаходитись у кожному покутському селі [51, с.70].

Кирило Трильовський також детально зупинився на наданні загальних виборчих прав українським селянам, відстоював тезу щодо розширення прав повітових і громадських рад, наголосив на тому, щоб на Снятинщині й загалом на Покутті діяло радикальне політичне товариство, яке б захищало права місцевих селян [51, с.69; 13, с.47]. Майбутній “батько січового руху” звернув увагу на редакційну політику другого за поширенням у народних масах Покуття радикального часопису “Хлібороб” (після газети “Народ”. – *А.К.*), що “повинен стати органом селянства руского. Читайте всі газети, і рускі і польські, і які хто може, але маймо свій розум і піддержуймо насамперед свою власну газету” [13, с.47; 51, с.69].

Де кілька разів на вічі промовляв Іван Франко. Він виступив з промовою об’єднати українські політичні сили у вирішенні національного питання. Навів приповідку про дітей-сиріт, які, спаливши маєтки після смерті родичів, почали сваритися між собою, мовляв, на їхніх згарищах знаходилася батьківська скриня, комора, стодола, що мала належати тому чи іншому братові. У суперечку втрутився знекровлений голодом і холодом наймолодший брат: “Покиньте, братя, сваритися, а ставмо нову хату і робімо на хліб”. Каменяр порівняв наймолодшого брата з РУРП, яка хоче примирити старші за віком українські політичні сили народовців і москвофілів [13, с.45; 51, с.67].

Іван Франко виступив з гострою критикою тих промовців, котрі пробували доводити, що українці не доросли до того, щоб користуватися правом загального голосування, а тому наполягали, щоб це питання зняти з порядку денного. Письменник указав на безглуздість такого становища й закликав присутніх, щоб рішуче висловили своє домагання на одержання права голосу. У питанні справи освіти Іван Франко зробив ґрунтовний аналіз тогочасного стану шкільництва в Галичині. Використовуючи статистичні дані, він показав, що далеко не всі українські села мають школи й що вчителі низько оплачувані та залежні від усіх, починаючи від війта й закінчуючи корчмарем [13, с.46; 51, с.68; 72, с.143–144]. З огляду на важливість порушених у цій доповіді питань, вона була повністю опублікована у часописі “Народ” під назвою “Наші народні школи і їх потреби” [41; 96].

На снятинському вічі Іван Франко почув розмову селянина-самоука, столяра й різьбара, а водночас народного поета й активного громадського діяча радикальної партії Івана Сандуляка з Карлова про те, що ексектор забрав останній кожух від однієї бідної сім’ї, тому що вона не могла сплатити податків [4 зв., 5, 5, арк. 4]. Це так схвилювало Івана Франка, що він написав оповідання “Історія кожуха”, уперше опублікувавши його в часописі “Хлібороб” і назвавши іронічно “сучасною казкою” [66; 86, с.116; 94]. Згадує Іван Франко активного діяча радикального руху у вірші “Вандрівка русина з Бідою”, написаному в 1892 р.: поряд з іншими радикалами Іван Сандуляк намагається визволити народ з біди. Коли русин і Біда приїхали в Коломию, то остання попросила русина об’їздити “те місто кляте”, бо тут її “із’їздять радикали” [95, с.126].

Пізніше довгий час І.Франко й І.Сандуляк листувалися, неодноразово зустрічалися на народних вічах, між ними панували щирі й теплі стосунки. Великий Каменяр вислав І.Сандуляку на якісь невідкладні потреби п’ять флоринів [71]. Дослідник М.Гуйванюк зауважує, що впадає в очі щедрість І.Франка, який, хоч сам жив у постійних фінансових нестатках, але все ж таки поділився своїм мізерним доробком із бідним селянином [78, с.82].

На вищезгаданому вічі в Снятині Іван Франко ближче познайомився з цікавим промовцем, громадсько-культурним діячем, членом радикальної партії селянином Григорієм Запаринюком, уродженцем с. Вовчківці Снятинського повіту (тепер – Снятинського району). Про зміну виборчого законодавства у першому пункті програми віча говорив Григорій Запаринюк, “віказуючи, що на нашу бідноту перший лік є роз-

ширене прав політичних...” “Для багатьох панів се справа не така важна, вони можуть собі жити і за границею, де права вільніші, але чому-ж ми до оборони краю маємо бути перші, а до прав останні?” – запитував він [4, арк. 4 зв.; 36].

Після віча Г.Запаринюк запросив до себе І.Франка, М.Павлика, К.Трильовського та інших гостей. Про це розповів герой новели В.Стефаніка “Дід Гриць”: “А як Франко приїхав до мене з молодими ночувати, то жінка, хоч як вічів не любила, але не торкотіла на мене в малій хаті, бо виділа, що наші молоді вчені були коло него такі щасливі і ясні, якби він кожному поклав золоте колісце на голову. А я припер си до ясеня в саду та й кажу: “Господи ти звеселив світ свій цими звіздами, а нас, бідних мужиків, звеселив ти Франком. Будеш мати молитву мою за него щодня” [90, с.208].

У своїх спогадах голова Снятинської й Заболотівської філії “Просвіти” Василь Равлюк так згадував про приятні стосунки між Г.Запаринюком та І.Франком: “Цього цікавого чоловіка (Григорія Запаринюка. – А.К.) у р. 1894 я побачив в Станіславові і одержую відповідь, що він іде піхотою до Львова, щоб придивитися як люди живуть, а у Львів іду до Франка, там він мою промову вишліфовує, учить відповідних рухів, навчає, як він каже, риторичних штучок. На мій запит, чи у Франка стрічав більше таких людей, Г.Запаринюк сказав, що зустрічав одного із Збаражчини та Жидачівщини. Тепер я зрозумів, як Франко за посередництвом таких “запаринюків” клав печать свого духа на жите народу” [87, с.15].

Збереглися відомості про те, що в 1905 р. Г.Запаринюка востаннє відвідав І.Франко, який тоді побував у с. Тростянець Снятинського повіту (тепер Снятинського району). Старожили Вовчківців розповідали, що коли селянин відвозив письменника на залізничний вокзал у Снятині, то по дорозі зустрів пана Мойсу з кіньми, “... як зміями, але з дороги не звернув і капелюха не зняв, небоже дідичу, я ще не такого пана везу, як ти” [99, с.62–63]. У свою чергу І.Франко в розвідці “Нарис історії української літератури до 1890 р.” високо оцінив ораторські здібності народного трибуна: “... як бесідники визначаються навіть неграмотні селяни Запаринюк, Антін Грицуняк та Петро Новаковський” [93, с.468]. Про виступи Г.Запаринюка на народних зібраннях писав Каменяр в оповіданні “Свинська конституція” [97].

На вищезгаданому вічі І.Франку сподобалися промови іншого селянина із с. Вовчківці Василя Чернявського, який виступив тричі, критикуючи священника Підляшеського, що “свій вік був поляком, а тільки на тиждень став українцем”, і деяких народних учителів, що замість просвіти поширюють тьму. Окрім цього, В. Чернявський скаржився на ретроградні погляди вчителів Покуття стосовно навчання дітей із селянського середовища, педагоги краю принизливо говорять: “Мужика як вивчиш, то сокотися его (стережися) гірше як 100 вовків” [51, с.68].

Завершилося віче в Снятині урочисто й святково, ще довгий час учасники зборів не хотіли розходитися по домівках. Невідомий дописувач газети “Народ” із цього приводу так писав: “Зібрані розійшлися в дуже поважнім і радісним настрою, а купки йїх довго ще опісля стояли і бесідували то в льокалю віча то на гостинцю. Серед окриків, по скінченю віча, селяне казали: «Дивіть, аж серце радуєся, – яка велика наша радикальна партія!»” [51, с.72].

Однак народовська преса доволі негативно оцінила радикальне зібрання в Снятині. Зокрема, часопис “Діло” стверджував, що організатори заходу допустили до зали засідань тільки крикунів, ведучий віча Северин Данилович не надавав голос противникам радикального віча. Радикали негативно ставилися до греко-католицького духовенства: “Радикалы замѣсть “духовенство” пишуть “попѣвство”, хоть певно знають, що “попѣвство” значить мешканье священника” [27].

Проте прихильник радикальних ідей, невідомий учасник віча так риторично відповів на критичні закиди народовської газети: “Пишіть собі панове від “Діла” еще і

більші брехоньки, та через те не відберете поваги тому вічу. Ви однаково противні всім вічам, то щож вас обходить і Снятинське віче?” [64].

Подібні віча скликалися й у Станіславові: 9 квітня 1892 р. [45] (серед активних учасників радикального руху були присутні І.Франко, М.Павлик, Т.Окуневський, С.Данилович, І.Гарасимович), 7 червня 1892 р. [34] (зі Львова приїхали І.Франко, М.Павлик, з Коломиї – С.Данилович, І.Гарасимович і селянин Яворський, зі Снятина – І.Сандуляк). Проте перше квітнєве віче, зорганізоване напередодні Великодніх свят, виявилось невдалим і фактично зірваним місцевою адміністрацією. На заваді організації віча стали також народівці [42]. І.Франко писав: “Ця затія була упланована зарання, про це нема сумніву, бо ще перед початком йшла розмова (поширювали міщани м. Калуш. – А.К.), що збори не відбудуться, що будуть заборонені, радили селянам розходитись ще до початку віча... Калушани були добре угощені і на підпитку. Угощав їх по дорозі калушський купець Коритовський... До викриків калушан заохочували попи довколишніх сіл, зокрема Струтинський і Гриньовський, оба з Ямниці, вони викрикували самі, та заохочували калушан: “Кричіть! Кричіть! Він в бога не вірить!” і т. п.” [68].

Однак друге віче 7 червня 1892 р. відбулося, на нього зійшлося 300 людей: “Зібрані все таки були одушевлені, бачучи, що сей другий штурм радикалів на Станіславів уже на половину повівся” [50, с.160]. Головою віча обрали Теофіла Окуневського, заступником – Северина Даниловича, секретарями – І.Гарасимовича й М.Павлика. Виступили тільки три учасники: Т.Окуневський, який розповів про три течії українського національного руху в Східній Галичині, указавши, що лише радикали турбуються про важке життя українських селян краю; І.Сандуляк, який виголосив про надання загального виборчого права простому українському робочому люду; К.Трильовський звернув увагу на важке соціально-економічне становище українських селян через засилля державних податків. Після виступу “батька січового руху” урядовий комісар розпустив віче, оскільки організатори заходу не змогли представити чотирьох нововиявлених учасників віча: “Хоть віче недокінчилося але люде були і тою трішкою вдоволені. Всі бесіди сподобались дуже. Нарід відчув в них всі свої задушевні гадки і бажаня” [61, с.95; 16; 18].

Політичні вимоги звучали на зібранні лідерів радикального руху Покуття в Коломиї 15 серпня 1892 р. Фокусувалась увага на покращенні соціально-економічного добробуту місцевого українського селянства. Прийнято ухвалу, щоб скрізь прихильники політичної сили виступали “яко радикальна селянська партія, солідарно і безбоязно, в обороні прав людських і горожанських і в здобуваню чим раз більшої свободи і гаразду” [2; 56]. Ця нарада фактично заклала підвалини для заснування радикального політичного товариства “Народна Воля”, яке буде утворене наступного 1893 р.

Тридцятого травня 1893 р. відбулося друге загальнонаціональне радикальне віче в Коломиї, на яке зібралось 900 чоловік (за іншими даними, 500 чоловік [40]), переважно українські селяни [25, с.69; 44]. На відміну від першого політичного заходу радикалів у Коломиї, це зібрання не особливо контролювалося місцевою жандармерією й пройшло надзвичайно спокійно: “У перше в нашій Галилеї, ані на місці зборів ані в цілім місті не видно було ані однісінького жандармського багнету, перед самим будинком було усього щось два міські поліціанти...” [24, с.93]. На думку керівників народного зібрання, це було перше віче, що виразно керувалося статутними вимогами РУРП [24]. На вічі розглядалися як соціально-економічні (удосконалення громадського самоврядування, аграрного законодавства краю, поліпшення матеріальної долі селян), так і політичні (надання загального виборчого права, партійно-політична ситуація в краї, редакційна політика радикальних часописів) питання. Серед основних рішень у справі розширення громадського самоврядування українців краю були прийняті такі: вибори до громадської ради мають відбуватися за загальним виборчим правом, причому в го-

лосуванні повинні брати участь усі громадяни села; вїта й керївний осередок громадської ради має обирати не загальний склад громадської ради, а всі жителї населеного пункту, термін повноважень діяльності уповноваженого законодавчого органу має становити не більше трьох рокїв, у будь-який час жителї можуть усунути з посади як вїта, так і керївний склад громадської ради, якщо не виконуватимуть рїшень простої громади села; рїшення про створення окружних громад є гальмом для розвитку місцевого (громадського) самоврядування; лїквідувати преференції багатших жителїв стосовно посїлости громадських володїнь населеного пункту; готувалося спеціальне анкетування про стан самоврядування на селї, зразок його друкувався в радикальному часописї “Хлїбороб” [6; 24, с.93–94]. У сферї загального виборчого законодавства (під час виборїв до Галицького крайового сейму у Львовї й Державної Ради у Віднї) другим радикальним вїчем затверджено постанови: скасувати сучасні норми курїальної системи голосування, щоби “увесь нарїд по селах і мїстах безпосередно, без правиборїв, і картками вибирав послїв до соїму й ради державної”; голосування має бути загальним, для всїх рївним і таємним [24, с.95].

Стосовно податкового й земельного законодавства прийнятї такі ухвали: селяни не повинні сплачувати одночасно податок нї з окремої дїлянки, нї з хати, де проживають, подають у казну держави тїльки один із зазначених податкїв; найбїднїшї категорїї українського селянства не зобов'язанї сплачувати жодного податку на користь держави; заборонено розподїляти земельнї дїлянки без погодження місцевої громади; великї панські маєтки, лїси, пасовища мають бути викупленї за державнї кошти й безкоштовно переданї сїльській громадї; при продажу земельних дїлянок у прикордонних мїсцевостях населених пунктїв тутешня громада повинна стати першою у визначеннї розподїлу майна; сїльскї робїтники, якї працюють на панських маєтках, мають отримати такі ж права, як робїтники, що працюють на фабриках і заводах, особливо, якщо це стосується оплати працї [24, с.94; 25].

Друге радикальне вїче в Коломїї постановило, що в партїйно-полїтичній сферї РУРП партїя дїє самостїйно та зазиває селян і мїщан приставати до рядїв партїї. Мїсцевий осередок РУРП закликає, щоби духовенство не втручалось у справи органїзації партїйно-полїтичного життє на територїї краю. Нацїлювалося на обов'язковїй передплатї українських радикальних часописїв, передусїм, газети “Хлїбороб”. На вїчї сформований вужчий комїтет місцевого осередку РУРП з дев'яти осіб: І. Бородайкевич, селянин з с. Бортники Товмацького повїту; І. Верстюк, селянин із с. Трофанївка Товмацького повїту; С.Данилович, адвокат із м. Коломїя; І. Дорундяк, селянин із с. Кийданч Коломїйського повїту; М.Павлик; І.Сандуляк, селянин із с. Карлїв Снятинського повїту; Щ.Творовський з м. Станиславїв; К.Трильовський, адвокат з м. Коломїя [24, с.95].

Результатом вїча стало створення на Покуттї радикального полїтичного товариства “Народна Воля”, яке ставило перед собою мету – об'єднати селян під прапором програмних положень РУРП. Для її реалїзації в практичній діяльності “Народна Воля” висувала завдання: скликати по всїй територїї Східної Галичини збори, вїча, влаштувати вїдчити для вирїшення полїтичних, нацїонально-культурних й економїчних питань; друкувати радикальнї часописи, вїдозви, книги; спрямовувати петицїї, скарги, листи в централнї й мїсцевї органи влади. Членом цього товариства має бути українець, якому виповнилося 24 роки вїн спроможний щорїчно сплатити 20 австрїйських корон членських внескїв. Головою товариства обрано С.Даниловича, його заступником – І.Сандуляка. До складу керївного осередку також увїйшли К.Трильовський, М.Павлик та Ю.Лутчак [9].

Через три тижнї 18 червня 1893 р. вїдбулося багатолюдне радикальне селянське вїче в Снятинї. Розглядалися два основнї питання щодо впровадження загального виборчого права й реформування громадського самоврядування. Серед вїдомих радикаль-

них діячів виступили: письменник Лесь Мартович, який порівняв систему виборчого законодавства Австро-Угорської імперії з іншими країнами Західної Європи, проаналізував конституцію Швейцарії, де громадянам цієї країни надано найкращі свободи; адвокат І.Гарасимович охарактеризував реформу громадського самоврядування; селяни-радикали Іван Сандуляк, Василь Чернявський, Іван Кузик говорили про наболілі буденні справи місцевих жителів. Кирило Трильовський виголосив резолюцію другого загальнонаціонального радикального віча, яке відбулося у Коломиї 30 травня 1893 р. [54].

Тридцятого липня 1893 р. у теперішньому парку ім. К.Трильовського в Коломиї відбулося організаційне віче радикального політичного товариства “Народна Воля”. Створений постійний головний осередок товариства, до складу якого увійшли С.Данилович, І.Франко, І.Гарасимович, К.Трильовський, М.Павлик, І.Сандуляк, І.Дорундяк, В.Киданецький і І.Фокшей. Головою товариства одноголосно обрано Івана Франка. Останній очолив президію віча й виголосив довгу промову про свою та М.Павлика майже 20-річну діяльність щодо організації й освіти селянства. Каменяр наголосив: “Ми мали й маємо хлопа (селянина. – *А.К.*) за чоловіка і віримо, що его можна просвітити і зробити горожанином, рівним хоть би й панови”. У виступі І.Франка вперше пролунали заклики до переходу від непопулярних у Галичині соціалістичних ідей на “посередню дорогу” [48; 85, с.129]. Северин Данилович та Іван Сандуляк зупинилися на розумінні поняття “радикал”, оскільки в тогочасному галицькому суспільстві страхалися цього слова, убачаючи в діях представників цієї політичної течії щось страшне, недобре. На думку С.Даниловича, не треба соромитися зазначеної дефініції, адже радикал – це той чоловік, який не хоче латати людську біду, а прагне викорчувати її до кореня, а на її місце завести щось добре, потрібне для людини. І.Сандуляк вніс у розуміння цього слова інше звучання: “[...] радикали то робітники до дикого саду [...] Отже товариство радикальне то коренителі всего злого; радикали хочуть переіменити порядки так, аби нарід не стогнав від тягарів”. С.Данилович пропонував видати популярну для народу книжечку з поясненням понять радикальна партія і радикали [47, с.105]. На установчих зборах “Народної Волі” прозвучало більше десятка виступів радикальних діячів краю, переважно на злободенну соціально-економічну тематику. До політичного товариства записалося 200 членів [47; 57; 58]. На початку 1894 р. їх було вже близько 500, переважно селяни [37].

Вузьке засідання головного осередку політичного товариства “Народна Воля” відбулося 20 серпня 1893 р. і стосувалося вирішення економічних питань краю. Прийнято постанову про відтермінування низки радикальних віч на Покутті з вересня до пізньої осені у зв’язку з поширенням холери [17].

Відмітимо також, що в цей період подібне радикальне політичне товариство на чолі з Теофілом Окуневським було утворене в м. Городенка (14 грудня 1893 р.) [22]. Значно пізніше спробували організувати “Народну Волю” місцеві радикали в Снятині. Перші установчі збори радикального політичного товариства цього покутського містечка мали відбутися 2 грудня 1894 р. [20]. Однак місцеве староство заборонило скликати радикальні політичні збори, оскільки головний осередок товариства не подав список членів “Народної Волі”. Невідомий дописувач часопису “Хлібороб” таку заборону назвав комічною, бо в урядовому законі про товариства не вказано про попереднє складання списку членів на установчих зборах: “Видно в Старостві снятинським протів радикалів інші закони, як де инде”. Місцевий урядовий орган мотивував таке рішення й розповсюдженням холери, яка ніби поширюється в Коломийському й Городенківському повітах. Попри це, в той час функціонували торги та ярмарки в Снятині, Коломиї й Городенці [19].

Того ж 1893 р. у Коломиї відбулася т. зв. довірочна нарада радикальної партії Покуття, яка пройшла 29 жовтня. Обговорено політичну обстановку в краї та проект

виборчої реформи й вирішено за сприяння політичного товариства “Народна Воля” скликати народні віча в Снятині, Косові та Коломії за умови, якщо до середини листопада не буде призупинено розповсюдження холери, вирішено скликати віча в кількох селах Коломийщини [15; 21; 72, с.149].

Четвертого січня 1894 р. у Коломії організоване третє українське загальнонаціональне радикальне віче. На це дійство “через тріскучі морози і пильну працю перед різдвяними святами” прибуло тільки 250 селян. У ході роботи віча розглядалися такі питання: стан справ щодо діяльності радикального товариства “Народна Воля” і часопису “Хлібороб”; механізми вирішення низки соціально-економічних питань стосовно покращення добробуту українських селян краю; у полі зору опинилося також загальне виборче законодавство. Зауважимо, що в ухвалі керівництво віча апелювало до політичної й соціально-економічної організації на радикально-демократичних основах не тільки українських селян, а й робітників, що свідчить про розширення соціальної бази радикального руху на Покутті. Прийнято рішення делегувати представників партії на “довірочні збори” РУРП у Львові 2 лютого 1895 р. Наголошувалося на активізації діяльності радикального товариства “Народна Воля”, де б її місцеві представники мали скликати подібні народні віча в Снятині, Отинії, Косові, Станиславові, Бродах [59; 60].

Другі розширені загальні збори українського радикального політичного товариства “Народна Воля” відбулися в Коломії 19 червня 1894 р. Переобрана керівна рада організації. Новим головою став Северин Данилович, а Іван Франко залишився звичайним членом президії товариства. До керівного органу товариства також обрано Р.Яросевича, Щ. Творовського, К.Трильовського, М.Павлика, І.Сандуляка, І.Дорундяка й К.Лазоряка. На думку Івана Білинкевича, переважаність літературною, науковою, редакторською й публіцистичною діяльністю не давала І.Франкові можливості приділяти належну увагу справам товариства “Народна Воля”, тому в травні 1894 р. він відмовився від головування в товаристві [72, с.149]. Президія “Народної Волі” на засіданні 13 травня 1894 р. Франкової відмови не прийняла й просила його здійснити відвід [26]. Так чи інакше, але звітував про діяльність президії на других загальних зборах 19 червня 1894 р. не Іван Франко, а Северин Данилович [28, с.69]. Останній звернув увагу, що за 11 місяців діяльності “Народної Волі” до її складу вписалося 685 членів, переважно селяни Покуття. Керівний осередок товариства намагався протягом липня 1893 р. – червня 1894 р. влаштувати дев’ять радикальних віч по всій території Східної Галичини, однак більшість так і не відбулася через заборону їх проведення місцевою владою з різних причин – приміщення для здійснення цих заходів замалі, страх перед селянськими виступами тощо. Проте С.Данилович зауважив, що головний осередок “Народної Волі” відправив своїх делегатів на загальноукраїнське віче в Стрию й польське – у Кракові. Спільно із соціалістами проведені віча в Снятині, Станиславові й Коломії [28, с.69]. Михайло Павлик, виконуючи функції касира, проаналізував матеріальний стан радикальної організації [28, с.69–70]. На засіданні прийнято низку ухвал: вимагати, щоб усі члени товариства виписували радикальний часопис “Хлібороб”; селяни мають право самостійно влаштовувати віча без погодження радикальної партії та її політичних товариств, навіть “щоби віча устроювано під голим небом”; створити позичкову касу для членів радикальної партії в проведенні активної практичної діяльності; змінити статут “Народної Волі” у справі розширення діяльності організації на територію Північної Буковини; відправити делегатів політичного товариства на чолі із С.Даниловичем до Львова на загальнонаціональне радикальне віче [28, с.71–72]. Радикали хизувалися тим, що того ж самого дня в Коломії відбулися збори філії товариства “Просвіта”, на яке прийшло тільки 15 чоловік, з них лише два селяни; на зібранні русофільського товариства ім. М.Качковського взяло участь до ста чоловік, у тому числі близько 30 селян. Натомість на загальні збори українського радикального політичного товариства “Народна Воля” прибуло 400 селян [28, с.69, 72].

Четвертого листопада 1894 р. у Коломиї відбулися “довірочні збори видніших членів партії радикальної з Покутя”. На партійне зібрання прибуло кілька представників інтелігенції й понад 100 селян-радикалів. Вирішувалися питання визначення кандидатів у депутати до Галицького крайового сейму від РУРП. Прийнято рішення, що кандидатами від радикальної партії в Коломийському повіті має стати Теофіл Окуневський, Снятинському – Кирило Трильовський, Косівському – Северин Данилович; у цих повітах повинні діяти радикальні виборчі комітети, які мали б займатися виборчою агітацією по селах краю. Стосовно кандидатур від РУРП по Товмацькому, Станиславському й Городенківському повітах, то вони не були чітко окреслені, ухвалено “тимчасом ліпше вивідатися по селах тих повітів, на скільки можлива там чисто радикальна кандидатура”. Контроль над розгортанням виборчої кампанії на Покутті має здійснювати “Народна Воля”; у разі перемоги кандидатів-радикалів на Покутті її представники в Галицькому сеймі повинні виконувати вказівки цієї організації. Постановлено також для порозуміння визначення кандидатів усіх осередків на місцях скликати загальні збори РУРП у Львові. Партійні збори завершилися урочистим прощанням з редактором коломийських радикальних часописів “Народ” і “Хлібороб” Михайлом Павликом, котрий переїжджав на постійне місце проживання в м. Львів: “Тра було видіти, як селяне щиро, по товариски прощали з жалем свого товариша Павлика, котрого дім був для всіх селян в день і в ночі отворений, де они заходили в кожний час, як до своєї хати поучитися і покріпити на душі! При тім вручили селяне тов. Павликови на памятку адресу “від товаришів покуцких радикалів” з підписами” [30].

1895 рік радикали зустріли загальною підготовкою до виборів у Галицький крайовий сейм. Олена Аркуша вважає, що радикальна партія за останні роки швидко зміцніла, зокрема, завдяки послідовній критиці “нової ери” і дискредитації “старих” угруповань. Швидким темпом ішло розгортання масового селянського руху – природної основи радикалів [70, с.97]. Радикали підштовхнули селянство вести самостійну виборчу акцію. Показовим у цьому є лист селянина Івана Сандуляка із с. Карлів Снятинського повіту, який закликав селян бути політично активнішими: “То-ж не спіт, брата не спіт, але трудіться сами для себе! [...] Ми звикли все бути послідними всюди, і ніколи ми того не встидаємося. А то є великий сором для нас, Галицких Русинів” [31, с.116]. Автор зазивав об’єднуватися навколо “Народної Волі” та “обирати послом свого”: “Дорогі Братя! [...] щиро благаю і всіх разом наклоняю: тримайте ся в купі, єднайте ся в товариство “Народної Волі”, то жадна сила вас не поконе” [31, с.116].

Тогочасна радикальна преса поклала надії на успішну працю політичного товариства “Народна Воля”. “Громадський голос”, друкований орган “молодих” радикалів повів поряд з іншим радикальним часописом “Хлібороб” передвиборну кампанію партії. Уже його перший номер відразу ж зайняв опозиційне становище щодо існуючих українських виборчих комітетів і категорично заявив: “Ми маємо свою селянську радикальну партію і вибори має вести наше політичне товариство “Народна Воля” в Коломиї”. Одночасно часопис виклав програму виборчої акції: “Де можна, треба класти на кандидатів радикалів, інтелігентних або селян, а де нема таких кандидатів, а є порядні люди з народовців або москвофілів, там підпирати їх, але головна умова до того: кандидат мусить заявитись за лісами і пасовиськами і загальним голосуванням” [7].

Треті загальні збори “Народної Волі” відбулися в рамках радикального віча в неділю 9 червня 1895 р. Головою віча обрано Михайла Павлика, його заступником – Івана Сандуляка, секретарями – Лева Бачинського й Андрія Камінського. Основною темою народного зібрання стала підготовка радикалів до виборів у Галицький крайовий сейм. Із цього питання виступили К.Трильовський, С.Данилович і кілька селян. Вони вимагали, щоб вибори до Галицького крайового сейму, повітової й громадської ради здійснювалися не за куріальною системою, а через загальне голосування. Націлювали всіх присутніх на вічі, щоб у кожному населеному пункті Покуття активніше працю-

вали місцеві радикальні комітети задля підтримки кандидатів у Галицький крайовий сейм. Ухвалили рішення, що кандидатами від радикальної партії в Снятинському повіті має стати Кирило Трильовський, Коломийському – Теофіл Окуневський, Городенківському – Северин Данилович, Станиславівському – Йосиф Гурик. Дещо пізніше прийнято рішення, що кандидатом від радикальної партії у Косівському повіті має стати Козьма Лазоряк [10, с.3]). Щодо кандидатур від РУРП по Товмацькому й Косівському повітах, то вони не були визначені, попередньо повинні бути затверджені політичним товариством “Народна Воля”. На вічі закликали до запровадження загального, прямого, рівного й таємного виборчого права та підтвердили “бажання, щоби в повітах, де нема інтелігентних радикалів або інших кандидатів, класти селян” [29].

Торкалися питання законодавства у сфері шкільництва, мисливства, вимагали надати більше самоврядування сільській громаді, щоб “панський слід” не був присутнім у вирішенні цих проблем. Після завершення радикального віча відбулися загальні збори політичного товариства “Народна Воля”. Сформований новий головний осередок під керівництвом С.Даниловича. До складу президії “Народної Волі” увійшли І.Бородайкевич, О.Бурачинський, К.Лазоряк, М.Павлик, І.Сандуляк, І.Шлемкевич, Щ.Творовський і К.Трильовський [11].

Слід визнати, що передвиборна кампанія з боку радикалів супроводжувалася великою самовпевненістю. Часопис “Громадський голос” відзначав: “Де нема радикалів, там іде робота дуже пиняво, бо руські патріоти посварилися і нічого не роблять” [12].

Низка відомих радикальних діячів Покуття взяли участь в урочистому радикальному вічі, присвяченому 30-річчю літературно-наукової діяльності М.Драгоманова, яке відбулося 16 грудня 1894 р. у Львові. Зокрема, заступником голови віча обрано покутського селянина Івана Сандуляка, а секретарем був молодий студент Василь Стефанік. Серед промовців з Покуття найбільше себе проявили адвокати Северин Данилович і Кирило Трильовський, селяни Іван Сандуляк та Юрій Лутчак, які детально показали стан політичних і соціально-економічних справ у краї [67]. Невідомий автор статті газети “Хлібороб” відмітив, що вперше ідея проведення радикальних віч з Покуття розповсюдилася на територію всієї Східної Галичини. Радикальне віче у Львові показало, що “весь нарід обстає за радикальними жаданнями; ... радикали справедливо думають, що цілому народови дієся кривда і що лиш радикальні жаданя можуть народови помочи” [55, с.2].

Таким чином, своєрідним центром продукування радикальних поглядів на території краю стала Коломийська гімназія. Місцеві гімназисти створили таємний гурток, де зачитували реферати, пропагували соціалістичні твори М.Драгоманова й І.Франка. Покуття було аграрним краєм, тому речники радикального руху особливу увагу приділяли селянській масі, убачаючи в ній основу демократичного руху. Тому тут відбулося найбільше народних віч на підтримку Русько-Української радикальної партії в 1890-х рр. Радикальні діячі особливо поклали великі надії на віча, вважаючи що рішення, які там приймалися, є справді виразом волі й потреб усього українського народу. На цих зібраннях виступали не тільки досвідчені перебігом партійно-політичної боротьби радикальні діячі, а й прості промовці-селяни. Розглядалися різноманітні питання зі сфери центрального й місцевого громадського виборчого законодавства, шкільництва, справи розмежування земельних володінь між селянами й багатшими власниками, ремонту доріг, звучали виступи щодо організації народних читалень, “Народних спілок”, пропагували тверезість, закликали до створення позичкових кас і селянського промислу тощо. Важливим результатом роботи радикальних віч стало створення на Покутті в 1893 р. радикального політичного товариства “Народна Воля”, яке ставило перед собою мету – об’єднати селян під прапором програмних положень РУРП. На діяльність цього товариства покладалася низка завдань: скликати по всій

території Східної Галичини збори, віча, влаштовувати відчити для вирішення політичних, національно-культурних й економічних питань; друкувати радикальні часописи, відозви, книги; спрямовувати петиції, скарги, листи в центральні й місцеві органи влади. Завдяки “Народній Волі” радикали доволі серйозно підготувалися до виборів у Галицький крайовий сейм 1895 р., запропонували своїх п’ять кандидатів у п’яти округах, переважно Покуття. І хоча переміг лише один із цих кандидатів Теофіл Окуневський, усе ж передвиборна кампанія засвідчила про серйозну налаштованість радикалів краю вести активну партійно-політичну боротьбу.

1. Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника (ЛННБ України), відділ рукописів. – Плеш. 40 Данилович Іванна і Євгенія, донька Северина Даниловича. Біографічні спогади про Северина Даниловича (1861–1942) та інших членів родини. 1980 р., Снятин. 52 арк.
2. ЛННБ України, відділ рукописів, ф. 167 Левицький І. О., оп. 1, спр. Павл. 18, п. 1. Допис до журналу “Хлібороб” про заснування серед селян Покуття організації радикальної партії. [1892] [Коломия], 2 арк.
3. Там само, оп. 2, спр. 961, п. 35. Данилович Северин, д-р, адвокат в г. Кути, ц. Коломия. Вирізки і виписки з періодичних видань. Львів, 1890, 1900, 11 арк.
4. Там само, спр. 1227, п. 42. Запаринюк Григорій, господар з г. Волчковці, д. Вовчківці, ц. Коломия (тепер Івано-Франківська обл., Снятинський р-н). Вирізки і виписки з періодичних видань, портрет. Львів 1888, 1892, 4 арк.
5. Там само, спр. 2811, п. 84. Сандуляк (Лукин) Іван (1845, с. Карлів, д. Снятин, ц. Коломия – 1926) – громадський діяч, селянин-господар з с. Карлів. Виписки і вирізки з періодичних видань (біографія, портрет, бібліографія). 1890, 1902. Львів, Чернівці, 12 арк.
6. Анкета в громадських справах // Хлібороб. – 1893. – Ч. 4. – 1 март. – С. 22–23; Ч. 5. – 15 март. – С. 26–27.
7. Вибори до Союму // Громадський голос. – 1895. – Ч. 1. – 20 март. – С. 2–3.
8. Від редакції // Народ. – 1890. – Ч. 1. – 1 січ. – С. 1–2.
9. Відозва від радикального політичного товариства “Народна Воля” // Хлібороб. – 1893. – Ч. 14. – 15 лип. – С. 89–90.
10. Відозва до всіх Товаришів радикалів і всіх руских селян Галичини і Буковини // Хлібороб. – 1895. – Ч. 13–17. – 1 верес. – С. 1–3.
11. Віче і загальні збори “Народної Волі” // Хлібороб. – 1895. – Ч. 10, 11 і 12. – 15 черв. – С. 1–3.
12. Громадський голос. – 1895. – Ч. 6. – 15 верес. – С. 39.
13. Гулейчук О. Повітове народне віче в Снятині / Онуфрій Гулейчук // Хлібороб. – 1892. – Ч. 6. – 15 март. – С. 41–50.
14. Данилович С. Коломийське народне віче і премудрість “Діла” / Северин Данилович // Народ. – 1891. – 20 листоп. – Ч. 23. – С. 307–308.
15. Довірочна нарада мужів довіря рускої радикальної партії з Покутя відбулася 29 м. м. в Коломії // Народ. – 1893. – Ч. 21. – 1 листоп. – С. 269–270.
16. Дрібні вісти. В справі розв’язаного в Станіславові радикального віча ... // Хлібороб. – 1892. – Ч. 17. – 1 верес. – С. 132.
17. Дрібні вісти. Друге засідане Виділу “Народної Волі” ... // Хлібороб. – 1893. – Ч. 17, 18. – 1, 15 верес. – С. 121.
18. Дрібні вісти. Друге народне радикальне віче в Станіславові з дня 7 червня 1892 р. ... // Хлібороб. – 1892. – Ч. 16. – 15 серп. – С. 123.
19. Дрібні вісти. Загальні збори “Народної Волі” скликані на день 2 грудня с. р. до Снятина заборонило Староство снятинське ... // Хлібороб. – 1894. – Ч. 22, 23. – 1 груд. – С. 125.
20. Дрібні вісти. Надзвичайні загальні збори руского політичного товариства “Народна Воля” відбудуться в Снятині ... // Хлібороб. – 1894. – Ч. 19, 20, 21. – 15 падолис. – С. 118.
21. Дрібні вісти. Народне віче в Коломії // Хлібороб. – 1893. – Грудень. – Ч. 24. – С. 167.
22. Дрібні вісти. Нове політичне товариство основано в Городенці // Хлібороб. – 1893. – Ч. 24. – Грудень. – С. 167.
23. Дрібні вісти. Сільське віче в Карлові відбуло ся дня 6-го грудня с. р. ... // Хлібороб. – 1891. – Ч. 11, 12. – 15 груд. – С. 67.
24. Друге радикальне віче в Коломії // Народ. – 1893. – Ч. 11. – 8 черв. – С. 93–95.
25. Друге селянське радикальне віче в Коломії // Хлібороб. – 1893. – Ч. 11, 12. – 19 черв. – С. 69–72; Ч. 13. – 1 лип. – С. 81–84; Ч. 14. – 15 лип. – С. 90–91; Ч. 15. – 1 серп. – С. 98–102; Ч. 16. – 15 серп. – С. 108–110.
26. За “Народну Волю” // Хлібороб. – 1894. – Ч. 8, 9. – 15 квіт., 1 мая. – С. 67.
27. Зъ табору рускихъ радикаловъ // Діло. – 1893. – Ч. 15. – 20 січ. (1 лют.). – С. 1–2.

28. Загальні збори “Народної Волі” // Хлібороб. – 1894. – Ч. 10, 11. – 15 мая, 1 черв. – С. 69–72.
29. Загальні збори “Народної Волі” // Громадський голос. – 1895. – Ч. 4. – 20 черв. – С. 30.
30. Збори партійні в Коломиї // Хлібороб. – 1894. – Ч. 19, 20, 21. – 15 падолис. – С. 111–112.
31. Іван Сандуляк Лукинів с Карлова. До Братів Селян. (Допис спід Снятина) / Іван Сандуляк // Народ. – 1895. – Ч. 8. – 15 квіт. – С. 116–121.
32. Іванійчук Н. Громацке віче в Карлові / Николай Іванійчук, Іван Сандуляк Юрія // Хлібороб. – 1892. – Ч. 1. – 1 січ. – С. 4–6.
33. Клим Обух [Трильовський К.]. Рух виборчий в коломийській окрузі / Кирило Трильовський // Народ. – 1891. – Ч. 4–5. – 1 март. – С. 69–71.
34. На віче до Станіслава // Хлібороб. – 1892. – Ч. 11. – 1 черв. – С. 85.
35. “Напад за виступ протів радикалів?” // Народ. – 1892. – Ч. 22–23. – 8 груд. – С. 242.
36. Народ: Громадсько-політичний журнал [Львів]. – 1892. – Ч. 5–6. – 6 берез. – С. 69.
37. “Народна Воля” // Хлібороб. – 1894. – Ч. 1, 2. – 1, 15 січ. – С. 12.
38. Народне віче в Коломиї // Хлібороб. – 1891. – Ч. 6, 7. – 1 жовт. – С. 38.
39. Народне віче в Снятині // Хлібороб. – 1892. – Ч. 5. – 1 март. – С. 33–35.
40. Народні віча за загальним голосованєм // Народ. – 1893. – Ч. 12–13. – 1 лип. – С. 115–116.
41. Наші народні школи і їх потреби // Народ. – 1897. – № 7–8.
42. О. Г. Подвиги “новоеристів” в Станіславові / О. Г. // Хлібороб. – 1892. – Ч. 8. – 15 квіт. – С. 57–59.
43. Окружне народне Віче в Коломиї // Хлібороб. – 1891. – Ч. 8, 9, 10. – 1 груд. – С. 41–43.
44. Панове Громада! [Відозва про скликання віча у Коломиї] // Хлібороб. – 1893. – Ч. 10. – 15 мая. – С. 68.
45. Панове Громада! [Відозва про проведення селяньського окружного віча в Станіславові] // Хлібороб. – 1892. – Ч. 6. – 15 март. – С. 52.
46. Панове Громада! // Хлібороб. – 1891. – Ч. 1. – 25 квіт. – С. 1–2.
47. Перші Збори “Народної Волі”. (Конець) // Хлібороб. – 1893. – Ч. 16. – 15 серп. – С. 105–107.
48. Перші збори “Народної Волі” // Хлібороб. – 1893. – Ч. 15. – 1 серп. – С. 100–101.
49. Повітове народне віче до Снятина до господи на “Вигоді” ... // Хлібороб. – 1892. – Ч. 4. – 15 лют. – С. 25–26.
50. М. П. Полеміка й дописи. Віче радикальне в Станіславові / М. П. // Народ. – 1892. – Ч. 11–12. – 10 черв. – С. 160–161.
51. Політика краєва і загранична. Віче народне в Снятині // Народ. – 1892. – Ч. 5–6. – 6 март. – С. 65–72.
52. Політика краєва і загранична. Резолюції коломийського віча народного // Народ. – 1891. – Ч. 23. – 20 листоп. – С. 305–307.
53. Радикали і радикалізм. – Львів : Накл. ред. “Громадського голосу”, 1896.
54. Радикальне віче в Снятині // Хлібороб. – 1893. – Ч. 13. – 1 лип. – С. 86–87.
55. Радикальне віче у Львові // Хлібороб. – 1895. – Ч. 1, 2, 3. – 15 лют. – С. 2–3.
56. Радикальне політичне товариство // Хлібороб. – 1892. – Ч. 17. – 1 верес. – С. 125–127.
57. Спис членів “Народної Волі” // Хлібороб. – 1893. – Ч. 17, 18. – 1, 15 верес. – С. 124; Ч. 19. – 1 жовт. – С. 136; Ч. 20. – 15 жовт. – С. 144; Ч. 21, 22, 23. – Жовтень. – С. 160–161.
58. Спис членів руского політичного товариства “Народна Воля” в Коломиї // Хлібороб. – 1893. – Ч. 16. – 15 серп. – С. 112.
59. Трете радикальне віче в Коломиї // Народ. – 1894. – Ч. 1. – 1 січ. – С. 16.
60. Трете радикальне віче в Коломиї // Хлібороб. – 1894. – Ч. 1, 2. – 1, 15 січ. – С. 5–7.
61. Три віча рускі // Хлібороб. – 1892. – Ч. 12. – 15 черв. – С. 94–95.
62. Трильовський К. Про народне віче в Коломиї / Кирило Трильовський // Хлібороб. – 1891. – Ч. 11, 12. – 15 груд. – С. 58–62.
63. Участник. Відчитні збори селяньські в Коломиї // Народ. – 1890. – Ч. 4. – 15 лют. – С. 55–56.
64. Участник віча. За віче Снятинське понаписувала газета “Діло” багато брїхонь ... // Хлібороб. – 1892. – Ч. 5. – 1 март. – С. 40.
65. Франко І. Віче коломийске / Іван Франко // Народ. – 1891. – Ч. 4. – 15 лют. – С. 57–59.
66. Франко І. Історія кожуха. Сучасна казка (Посвячую Іванови Сандулякови з Карлова) / Іван Франко // Хлібороб. – 1892. – Ч. 18, 19. – 1 жовт. – С. 137–139.
67. Юбилей 30-літньої праці Михайла Петровича Драгоманова // Народ. – 1895. – Ч. 1–2. – 1, 15 січ. – С. 1–6.
68. Kurjer Lwowski. – 1892. – № 103.
69. Аркуша О. Український національно-політичний рух у Галичині наприкінці 80-х рр. XIX ст. / Олена Аркуша // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність : зб. наук. праць. – Львів, 1997. – С. 118–140.
70. Аркуша О. Галицький Сейм: виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. / Олена Аркуша. – Львів, 1996. – 174 с.
71. Арсенич П. Іван Сандуляк / Петро Арсенич // Снятин. Краєзнавчий і літературно-мистецький журнал. – Снятин : Прут Принт, 2004. – Ч. 1 (15). – С. 68–70.
72. Білинкевич І. Іван Франко на Станіславщині: біографічно-краєзнавчі нариси / Іван Білинкевич ; вст. ст., підготов. тексту і наук. ред. М. М. Васильчука. – Коломия : Вік, 2006. – 164 с.

73. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст. : [навч. посіб. для учнів гуманіт. гімназій, ліцеїв, студ. іст. ф-тів, вузів, учителів] // Я. Й. Грицак. – К. : Генеза, 2000. – 360 с.
74. Грицак Я. До генези ідей політичної самостійності / Я. Й. Грицак // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – К. : Наук. думка, 1992. – Вип. 1. – С. 119–143.
75. Грицак Я. “Молоді” радикали в суспільно-політичному житті Галичини / Ярослав Грицак // Записки НТШ. – Львів, 1991. – Т. 222 : Праці історико-філософської секції. – С. 71–110.
76. Гуйванюк М. Кирило Трильовський – організатор і натхненник січового руху в Галичині й Буковині на початку XX ст. / Микола Гуйванюк, Олег Павлишин // Питання історії України : зб. наук. статей. – Чернівці : Технодрук, 2008. – Т. 11. – 272 с.
77. Гуйванюк М. Іван Франко та січовий рух у Галичині й Буковині на початку XX ст. / Микола Гуйванюк // Питання історії України : зб. наук. статей. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – Т. 9. – 264 с.
78. Гуйванюк М. Іван Сандуляк – визначна постать національного руху галицьких українців кінця XIX – початку XX ст. / Микола Гуйванюк // Питання історії України : зб. наук. статей. – Чернівці : Зелена Буковина, 2005. – Т. 8. – С. 81–85.
79. Гурак І. РУРП (УРП) та українське студентство (1890–1914 рр.) / Ігор Гурак // Галичина. Всеукраїнський науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 2006–2007. – Вип. 12–13. – С. 94–103.
80. Зашкільняк Л. Михайло Драгоманов, соціалізм і польський соціалістичний рух / Леонід Зашкільняк // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 9: Ювілейний збірник на пошану Феодосія Стебля / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2001. – С. 420–437.
81. Кравченко О. Коломия й радикальний рух / Осип Кравченко // Коломия й Коломийщина : зб. споминів і статей про недавнє минуле. – Філадельфія : Вид. Комітету Коломійян, 1988. – 960 с.
82. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії : нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / Микола Кугутяк. – Івано-Франківськ, 1993. – 204 с.
83. Кугутяк М. В. Радикальна партія в Східній Галичині / М. В. Кугутяк // Український історичний журнал. – 1990. – № 10. – С. 55–63.
84. Макарчук С. Відносини між Русько-українською радикальною партією і Соціал-демократичною партією Галичини і Сілезії у 90-х роках XIX століття / Степан Макарчук // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 9 : Ювілейний збірник на пошану Феодосія Стебля / НАН України, Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2001. – С. 437–448.
85. Монолатій І. Цісарська Коломия. 1772–1918 / Іван Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. – 312 с.
86. Покуття. Історико-етнографічний нарис. – Львів : Манускрипт-Львів, 2010. – 456 с.
87. Равлюк В. Т. Спогади про “Покутську трійцю” / Василь Равлюк ; упорядкув., передм., прим., комент. Василя Харитона. – Снятин : Прут Принт, 2006. – 78 с.
88. Равлюк В. Спогади про Василя Стефаніка / Василь Равлюк // Ямгорів. Літературно-краєзнавчий і мистецький альманах. – 2005. – Ч. 13–14. – С. 108–114.
89. Романюк М. М. Українські часописи Коломії (1865–1994 рр.) : історико-бібліографічне дослідження / М. М. Романюк, М. В. Галушко ; передм. В. Качкана. – Львів, 1996. – 238 с.
90. Стефанік В. “Моє слово” : новели, оповідання, автобіографічні та критичні матеріали, витяги з листів / Василь Стефанік ; упорядкув., передм. та приміт. Л. С. Дем'янівська. – 2-ге вид., доп. – К. : Веселка, 2000. – 319 с.
91. Сухий О. Еволюція національної програми Русько-української радикальної партії / Олексій Сухий // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність / відп. ред. Я. Ісаєвич ; упоряд. М. Литвин, О. Аркуша. – Львів, 2000. – Вип. 7. – С. 243–250.
92. Сухий О. Національна ідея в програмах та діяльності українських політичних партій Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) / Олексій Сухий. – Львів : Каменяр, 1998. – 132 с.
93. Франко І. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. / Іван Франко // Франко І. Твори : у 50 т. – К. : Наук. думка, 1984. – Т. 41 : Літературно-критичні праці (1890–1910). – 694 с.
94. Франко І. Історія кожуха / Іван Франко // Твори : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наук. думка, 1978. – Т. 18. – С. 319–323.
95. Франко І. Вандрівка русина з Бідою / Іван Франко // Твори : у 50 т. / Іван Франко. – К. : Наук. думка, 1976. – Т. 1. – С. 126–141.
96. Франко І. Я. Педагогічні статті і висловлювання / Іван Франко ; за ред. О. Дзверіна. – К. : Рад. школа, 1960. – 299 с. – С. 191–196.
97. Франко І. Свинська конституція / Іван Франко. – Львів : Книж.-журн. вид-во, 1953. – 23 с.
98. Франко І. Твори : у 20-ти т. / Іван Франко. – К. : Держлітвидав України, 1955. – Т. XX.
99. Харитон В. З історії суспільно-політичного руху в Галичині і на Покутті наприкінці XIX – на початку XX ст. / Василь Харитон. – Снятин : Прут Принт, 2007. – 120 с.

100. Химка Дж.-П. Зародження польської соціал-демократії та українського радикалізму в Галичині (1860–1890) / Джон-Пол Химка. – К. : Вид-во “Основні цінності”, 2002. – 328 с. – (Серія “Спадщина”).
101. Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму / Ігор Чорновол. – Львів : Тріада плюс, 2010. – 228 с.
102. Чорновол І. Українські партії австрійської Галичини та польської Західної України / І. Чорновол // Молода нація. – 2005. – № 3. – С. 5–44.
103. Чорновол І. Українська фракція Галицького крайового сейму. 1861–1901 : нарис з історії українського парламентаризму) / Ігор Чорновол. – Львів : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – 288 с.
104. Чорновол І. Польсько-українська угода 1890–1914 рр. / Ігор Чорновол. – Львів : Львів. акад. мистецтв, 2000. – 247 с.
105. Шкраб'юк П. Просвітницько-економічні структури Радикальної партії в Галичині / П. Шкраб'юк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 19 : “Просвіта” – оберіг незалежності та соборності України / Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України / відп. ред. Ярослав Ісаєвич ; упоряд. Феодосій Стеблій, Володимир Пашук. – Львів, 2010. – С. 77–82.
106. Шкраб'юк П. М. Павлик та його візія політичного майбутнього України / Петро Шкраб'юк // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність : зб. наук. праць. – Львів, 1995. – Вип. 2. – С. 130–143.

В статті прослідковано ход проведення радикальних народних веч на Покуття першої половини 1890-х гг., которые привели к усилению позиций РУРП в крае. Обращено внимание на истоки становления украинского радикального движения на Покуття; проанализировано национально-политические и социально-экономические требования радикалов, которые рассматривались на народных вечерах, политических собраниях и совещаниях; показано активность известных радикальных деятелей И.Франко, С.Даниловича, К.Трилёвского и других, которые выступали с соответствующими программами на народных собраниях; проследжено деятельность радикального политического общества на Покуття “Народная Воля”, которое основано в рамках общенародного вечернего движения в крае.

Ключевые слова: радикалы, Русско-Украинская радикальная партия, вече, Покуття, “Народная Воля”.

The article describes the progress of radical public meetings in Pokuttya in the first half of 1890's that led to the rise of RURP in the region. Attention is paid to the preconditions of Ukrainian radical movement formation in Pokuttya, national political and socio-economic demands of radicals that were passed on public meetings, political gatherings and meetings are analyzed, prominent activity of radical activists I.Franko, S.Danylovych, K.Tryl'ovs'ky, and others who spoke for the same programmes at public meetings is shown; the activity of the first radical political society “People's Freedom” that is founded within the framework of national public movement in Pokuttya region is kept up.

Keywords: radicals, Rus-Ukrainian radical party, public meeting, Pokuttya, “People's Freedom”.

УДК 39 (477)

ББК 63.3-7

Оксана Дрогобицька

РОЛЬ ГАЛИЦЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В РОЗБУДОВІ МІСЦЕВОЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.)

Проаналізовано роль галицької сільської інтелігенції в покращенні системи охорони здоров'я на селі. Особливу увагу звернено на просвітницьку діяльність учителів і священиків, організацію домашніх аптек та кооперативних лікарень для селян, боротьбу з пересудами. Відзначено, що створення кооперативних медичних закладів з ініціативи місцевої інтелігенції сприяло поліпшенню побутових умов життя населення, а також зростанню його проінформованості про причини недуг і способи їх запобігання.

Ключові слова: сільська інтелігенція, священик, учитель, лікар, охорона здоров'я.

Попри значну зацікавленість, яка спостерігається серед сучасних дослідників до історії галицької інтелігенції чи найбільш яскравих представників суспільної еліти, і досі маловивченими залишаються окремі питання її повсякденного життя. До таких,

© Дрогобицька О., 2013